

Hac: Şimdi Nereye Yakın Nereye Uzak?

Fatma Çakmak
Kur'an Kursu Öğreticisi/Şanlıurfa

Hac... Bir varoluş düzeyi; bir ufuk çizgisi, bir arayış hikâyesi, bir adanış özlemi...

Bir yolculuk; tevhidin tarihine, eşyanın hakikatine, arzın merkezine, kalbin özüne...

Bir buluşma yeniden; kaydedişlerin telafi edildiği, bütün verili ötekilerin, formatlanmış belleklerin, travmatik yaklaşımların aşıldığı, elini milyonlarca kardeşinin avuçlarında hissederken, hüznü keşfedilen aidiyetlerin coşkulu bir yoldaşlığa dönüştüğü.

Bir akit, bir biat; yüzü dünyaya dönük mukabelelerin unutulduğu günde, aynaya ilk kez bakar gibi yüzleşmek kendisiyle, yüzleşirken erimek, erirken kıvam bulmak, kabına dolmak, çatlağına süzölmek.

İbadetlerin kemal noktası olarak hac, berrak bir halkanın dalga dalga yayılması gibi insanın içinde başlayan yönelişin, her halkada yeniden şekillenerek; yolculuğun ve mekânın ruhuna dek uzanan yaygın bir kişilik eğitime dönüşmesidir aslında. Sınırların, coğrafyaların hükümsüz kaldığı ortak bir kimlikte, insan olmanın bütün izleklerinden geçerek şiarlar, semboller üzerinden hakikatin özüyle, var olmanın bilinciyle tanışmak, kibirli unutkanlıkların yağmaladığı o mahcup hatırlayışla yeniden buluşmaktır, Hz. Âdem ve Havva ile başlayan insanlık tarihini; Hz. İbrahim'in muhalefeti, Hz. İsmail'in teslimiyeti, Hz. Hacer'in rikkati üzerinden okumak. Kâbe'nin sadelikte kök salmış heybetinde, Arafat'ta, Mina'da, kısacası İlahi tecellinin ruha serin bir gölge gibi düştüğü bütün o kutsal mekânlarda, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ayak izlerinin bıraktığı boşlukta, kendini aramak ve bir hasar tespiti yaparak, bakışı, görüşü, düşünceyi, anlayışı topyekûn onarmak.

Haccin derinliği, irfani zenginliği üzerine sayfalar dolusu cümle sıralamak mümkün, mebrur bir haccin insana kazandırabileceklerini, dönüştürücülüğünü, yenileyiciliğini ümitle tekrar tekrar yazmak da. Fakat insanlığın, kendini dahi tüketecek derecede hızına dâhil olduğu bu dönüşüm çağının şartları altında şekillenen, modern zamanların hac ve hacılığı var bir de. Güncel söylemlerin, küreselleşme tanımlamalarının, gündelik sosyolojilerin modernlik parantezine alarak yabancılaşma, anomi gibi kavramlarla tanımlayabildiği zikzaklı bir tali yol, bozulmamış fitratın durmadan çekiştirildiği bir ahir zaman halinden ve bu hâl içinde kendini sakınmaya çalışan hac tecrübesinden söz ediyoruz.

Hikemi tavırların dünyevi hırslar karşısında dumura uğratılmaya çalışıldığı zamanlarda teorisi bol, literatürü zengin seküler tedrislerin verdiği telkin, temrin ve teyakuzların etkisi çokça yansıyor artık manevi hayatımıza. Modern insanın ufkunu belirleyen bu yeni zaman haleti; anlık deneyimlerin pusula vazifesi gördüğü, bütüncül yaklaşımların yerini parçalanmış tasavvurlara bıraktığı, olayları daha tecrübe edildiği vakitte tarihe dönüştüren baş döndürücü hızın kendini dayattığı bir yaşam şekli olarak çıkıyor karşımıza. İşte bu anlık hafıza sakınılamaz bir gölge gibi hacca ilişkin algılarımızı da dönüştürüyor farkında olmadan. Hacdaki derin ruh, vazifeyi kendinden düşürme kaygısından taşamayan donuk bir yarışa, kafilecilik anlayışının sarkacında, bir türlü kendi içine dönemeyen kusurlu bakışa teslim oluyor çoğu zaman. Fikirle arasındaki makası olabildiğine açmış yanık bir duygusallığın hatıra bohçasında, zaman zaman çözülen bir "güzel anlar nostalgisi"nden öteye geçemiyor ya da hac günleri. Bir rihlete, bir hicrete kapı aralayandan daha, konforundan taviz vermeyen alelade bir yolculuğa, bir "uçuş"a dönüşüyor hac yolculuğu, Varmak, var olmak ve vasıflanmak özlemi, yerini gitmek, bulunmak ve

gelmek mecburiyetine bırakırken mecburiyetin sıklete göz kırptığı çizgide sıradanlaşamayan kibrin yol yorgunluğu kalıyor geriye bir tek.

Bir zamanlar herkesin gidemediği, gidenin dönemediği, dönenin dilinden de gönlünden de düşüremediği rutin kırıcı bir tecrübe, bir milat, bir fark ediş, başı sonu olmayan bir hüznün, özlem ve vuslat manzumesiydi hac. Bugün ise daha çok hayatın son demlerine ertelenerek tatlı bir ömrün jübilesi, bazen de insanın her hâl, durum ve mekânda değişmezliğine, dönüşemezliğine dair korkuların resmî geçidi hâline gelmiş hac deneyimleri ile karşılaşabiliyoruz zaman zaman. İstatistikler hacca gitme yaşının gençleştiğini söylüyor, daha çok kişinin gitmek için talepte bulunduğunu da. Rakamlardaki bu değişikliğe rağmen haccın fert ve toplum üzerinde meydana getirmesi beklenen etkinin, oluşturması düşünülen manevi atmosferin aynı oranda hissedilemiyor oluşu bir şeylerin olması gerektiği gibi yaşanmadığı, yaşatılmadığı endişesini getiriyor akıllara. Sadece gidenin değil, geride kalanların da bereketinden nasiplenebileceği kadar derin bir anlama sahip olan hac ibadeti, hiçbir şart altında dünyadan kopamayan, rahatından taviz vermeyen insanın mevsimlik, turistik ziyaretine dönüşme tehlikesiyle karşı karşıya bırakılmış, vasat bir tecrübeye inkılap ediyor. Hikmet, nasihat ve ufuk dolu bu yolculuğun bir ibadet şuurunun gerektirdiği edep ve etkiden gitgide uzaklaşan; görülüp gelinen, tüm hatırası bir hediye paketine istiflenen yani tüketilen bir seyahate dönüşmesi ne kötü. Gündelik hayatın seküler tertibi içerisinde kendine yer bulamayan bir hac ve modern imajların gölgesinde, dünyasına çekilmiş bir hacılık var. Her gidenin üzerinde belli etkiler, yoğunluklar meydana getirirse de ölçüsü kaçan lüks ve konfor arayışının labirentlerinde kaybolmak ve kayboluşun sürüklediği yerde eşitlenmeden ayrılmak, tek gövdede aynı yürek olup çapmadan dönmek de bu konfor arayışın muhtemel sonuçlarından biri. Modern insanın konformizme, kolay elde etmeye meyilli tabiatı ortadayken elbette hac, zorluğu hafifletici bir takım kolaylıkların, hizmetlerin tedavüle girmesini gerektiren zor bir yolculuk, fakat düşündürücü olan bu beklentilerin, insanların ihramla tek renge boyandıkları, duvarların yıkıldığı, ötekilerin anlamsızlaştığı kutsal topraklarda yeni farklılıklara, üstünlüklere kapı aralayacak noktalara erişmesidir. Giderken de dönerken de insanların belleklerinde derinleşmesine manevi bir aksiyon meydana getirilmeyen, yol ve yolculuk hâlinde eşik atlayamayan bu yeni zamanların hacı üzerine dikkatle düşünmek, ortaya çıkan yeni fragmanları ibretle anlamaya çalışmak gerekiyor.

Duyguların, düşüncelerin, eşyanın hakikatine dair bilgilerin anlam kaybına uğradığı bu yeni bakış açısı, içindeki "öz" ü göremeden her şeyi sert kabuktan ibaret sayarken hac ibadeti de etkileniyor bu bakıştan. Üzerinde derin derin düşünülmesi gereken; içinde sembollerle yüklü bir ana fikir barındıran, insanın en uzun ibadeti olan haccın, bu bakışın kadrainde için boş bir formdan, yörünge-siz bir eylemden, ruhsuz bir ritüelden ibaret kalma olasılığıdır. "Birey"i öncelikli ve biricik aktör olarak merkeze alan bu yeni zaman fraksiyonlarının hâkim olduğu pencereden bakıldığında hac da gidenin, kabuğun içindeki özü fark edemeden, kendi varlık algısını teyit ederek döndüğü bir ibadet oluyor. Küreselleşme teorilerinin türlü ilgileri cezbettığı bir zaman diliminde renklerin, kültürlerin tanış olduğu kutsal topraklarda rengin farklılığında, dilin anlaşılmasızlığında, kültürün başkalığında rasyonel mihenklerle çarpıyor kırılğan bakışlar.

Sosyolojik etütlerin, rasyonel teorilerin analizleri kelimelerle böyle bir atmosfer inşa ederken, günün şartlarının, şartlarla değişen beklenti ve algıların ürettiği bütün aşırılıklara rağmen, her yıl milyonlarca insan bu eşsiz tecrübeyi yaşıyor. Her yâd edişte hasreti biraz daha yakıcılaşan Kâbe'de; varlığın sıfır noktasında kendini kutsal iklimin akışına bırakıyor milyonlarca yürek. Günlük hayatının rutin etaplarını kırıyor, köyünden, şehirden, ülkesinden yol alıp gidiyor, iz sürüyor, ram oluyor milyonlarca insan. O kutsal beldede içine dolan tarifsiz dinamizmin etkisiyle, kendi durağanlığıyla yüzleşiyor âdetâ. Aslında her giden götürdüğünü buluyor, her bakış görmek istediğini seçiyor, her dokunuş hissetmeyi arzuladığı şeye sığınıyor orada, işte bu yüzden seküler ilgilere kapılıp iskanamayacak kadar önemli olan bu kavrayışın yolunu açmak ve tüketmeden, düşünerek, anlayarak, hissederek yaşamak gerekiyor hacı...